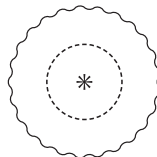

LA PORTA

MAGDA SZABÓ

TRADUÏT DE L'HONGARÈS PER
IMOLA NIKOLETT SZABÓ I JORDI GINÉ DE LASA

La Segona **Perifèria**

LA PORTA

No somio gaire. Però quan somio, em desperto d'un sobresalt, amarada de suor. Aleshores em torno a estirar i, mentre espero que el cor se'm calmi, reflexiono sobre l'irresistible poder màgic de la nit. De petita i de jove no tenia somnis, ni bons ni dolents. Ara és la vellesa que no para d'arrossegar cap a mi els sediments del passat, que s'arpleguen i formen un horror compacte encara més alarmant pel fet de ser més intens, més tràgic que res que hagi pogut viure mai. Perquè el que fa que em desperti tot xisclant no ha passat mai en realitat.

Els meus somnis són visions recurrents, idèntiques com dues gotes d'aigua: sempre somio el mateix. Soc al porxo del nostre edifici, al peu de l'escala, darrere de la porta d'entrada amb marc de ferro i vidre armat, i maldo per obrir-ne el pany. Al carrer hi ha una ambulància. A través del vidre veig les siluetes iridescents dels infermers, distorsionades a una mida sobrenatural, i les seves cares inflades, envoltades d'un halo, com la lluna. La clau gira, però per més que m'hi escarrasso no aconsegueixo obrir la porta, i és que jo he de deixar passar els infermers, si no, serà massa tard. Tanmateix, el pany no cedeix, la porta no es mou, com si estigués soldada al marc de ferro. Demano ajuda, però cap dels veïns del nostre edifici de tres pisos respon, i no podrien respondre perquè —de sobte me n'adono— no faig més que boquejar com un peix, sense que em surti cap so, i el meu pànic arriba al seu punt àlgid quan prenc consciència

que no puc obrir-los la porta i que, a més, m'he quedat muda. És en aquest instant que el meu xisclé em desperta. Encenc el llum i intento superar l'ofec habitual després d'aquest somni. M'envolten els mobles coneguts del dormitori, per damunt del llit penja l'iconòstasi familiar amb imatges dels meus avantpassats vestits a l'estil barroc o Biedermeier, amb dòlmans trenats i colls alts emmidonats, els meus avantpassats que ho veuen tot, que ho comprenen tot, que són els únics testimonis de totes les nits que he baixat corrents per obrir al servei d'urgències, i de quants cops m'he preguntat davant de la porta esbatanada —mentre que en lloc del brogit habitual del dia només sentia el murmuri de les branques bressolades pel vent i la fressa dels gats que s'esquitllaven dins la negra nit—, què passaria si un dia m'hi barallés en va i la clau no girés.

Aquests retrats ho saben tot, sobretot allò que més procuro oblidar i que ja no és cap somni. Saben que una vegada, una única vegada en tota la vida, en la realitat i no en l'anèmia cerebral del somni, una porta sí que es va obrir davant meu, una porta que ni amb la teulada en flames hauria obert la persona que darrere seu hi protegia la seva solitud i la seva misèria impotent. Tan sols jo tenia el poder de fer cedir aquell pany: la persona que en va fer girar la clau creia més en mi que en Déu i en aquell moment fatídic jo també em creia Déu, una deïtat justa, sàvia, assenyada i bondadosa. Totes dues anàvem errades, ella que confiava en mi, i jo que pecava d'excés de confiança en mi mateixa. Ara, ben mirat, res d'això ja no importa, el passat ha passat i no s'hi pot posar remei. Que vinguin, doncs, les Erínies amb calçat sanitari transformat en coturn i amb la cara tapada amb una màscara tràgica sota la gorra dels infermers, en corrua al voltant del meu llit i amb espases de doble tall a les mans, espases que són els meus somnis. Cada nit, en apagar el

llum, les espero i em preparo per sentir ressonar dins les meves orelles adormides el timbre que farà que aquest horror sense nom m'arrossegui cap a la porta onírica que no s'obrirà mai.

La meva religió no coneix la confessió individual, és a través de les paraules del sacerdot que admetem que som culpables i mereixem la damnació per haver pecat contra els manaments de totes les maneres hagudes i per haver. Rebem l'absolució sense que Déu ens demani ni explicacions ni detalls.

Tanmateix, ara jo us en donaré.

Aquest llibre no s'ha escrit per a Déu, que em coneix les entranyes, ni per a les ombres, testimonis de la meua vida que em vigilen a cada instant, tant en vetlla com en somnis. No, aquest llibre és per a la gent. Sempre he viscut amb valentia i espero morir-hi, amb valentia i franquesa. Però perquè així sigui cal que ho confessi: jo vaig matar l'Emerenc. I poc importa que el que pretenia fos salvar-la i no pas destruir-la.

EL CONTRACTE

Quan vam parlar per primer cop, m'hauria agradat mirar-li la cara i em va desconcertar que no me'n donés l'oportunitat. S'estava davant meu com una estàtua, immòbil, però no dreta com un ciri, sinó més aviat un xic inclinada. Amb prou feines li veia el front; en aquell moment encara no sabia que només al seu llit de mort la veuria sense el mocador que duia a tota hora, com si fos una catòlica fervent o una jueva observant el sàbat que tingués prohibit presentar-se davant del Senyor amb el cap descobert. Era un dia d'estiu que no exigia ni justificava cap mena de protecció, érem al jardí sota un cel crepuscular tenyit de tons violacis i ella no encaixava amb les roses. De vegades la intuïció ens diu quin tipus de flor seria algú si hagués nascut planta. Vaig notar de seguida que el medi de l'Emerenc no era la rosa, aquesta ostentació gairebé impúdica de carmí, que no té res d'innocent. Però encara no la coneixia, no podia saber, doncs, quina flor hauria estat.

El mocador que li cobria el front li feia ombra als ulls, tan sols més endavant vaig poder descobrir que tenia l'iris de color blau. M'hauria agradat saber com eren els seus cabells, però mentre ella fos ella mateixa, els portaria sempre coberts. Aquell capvespre vam viure uns moments crucials, havíem de decidir si ens podíem acceptar l'una a l'altra. Feia només un parell de setmanes que el meu marit i jo vivíem en aquell nou pis, força més gran que l'anterior. Al vell estudi d'una sola estança no

havia necessitat ajuda per portar la casa, i encara menys perquè durant deu anys la meua carrera literària havia estat relegada a l'ostracisme. Ara, però, que tornava a arrancar, en aquest nou entorn m'havia convertit en escriptora a temps complet, amb tot de noves oportunitats i innombrables compromisos que em lligaven a l'escriptori o bé que me n'obligaven a sortir. Per això m'estava al jardí davant d'aquella anciana eixuta de paraules. Era evident que, si algú no s'encarregava de les feines de la casa, difícilment podria publicar tot el que havien produït els llargs anys de silenci, ni donar forma a allò que encara em quedava per dir. Un cop vam haver enllestit la mudança amb tots els mobles atrotinats que s'havien de manipular amb cura i tota la nostra col·lecció de llibres que omplirien una biblioteca sencera, em vaig llançar a la recerca d'algú que m'ajudés a casa. Després d'haver preguntat a tothom que coneixia al barri, va ser una antiga companya de classe qui finalment em va donar la solució. Em va parlar d'una dona gran que ajudava la seva germana a portar la casa des de feia anys i que valia més que qualsevol joventeta, me la recomanaria de tot cor, suposant que disposés de temps per a nosaltres. S'hi jugaria el coll que aquesta senyora no calaria foc a la casa amb cap cigarret descuidat, ni tindria històries amb homes, ni robaria. De fet el més probable era que ens portés coses si ens agafava afecte, perquè s'adelitava amb els obsequis. No s'havia casat mai, no tenia fills, tan sols un nebot la venia a veure amb regularitat, així com un amic, un oficial de policia. Al barri, tothom li tenia estima, i ella també, podia notar-ho per la manera càlida i respectuosa amb què me'n parlava. L'Emerenc també era conserge, afegia, i una mena d'autoritat com a tal, tant de bo ens acceptés, perquè si no li fèiem el pes, no treballaria per a nosaltres per res del món.

El principi no va ser encoratjador. L'Emerenc no va ser gaire amable quan li vaig demanar per favor que vingués a veure'ns per parlar una estona. Me l'havia trobat al pati interior de l'edifici on feia de portera. Vivia a prop nostre, tan a prop que des del balcó en podia veure la casa. Estava fent una bugada descomunal fent servir tot d'estris d'una altra època: col·locava la roba de llit en una caldera i la feia bullir sobre un foc viu enmig d'una calor ja de per si sufocant, mentre remenava els llençols amb una gran cullera de fusta. Les flames refulgien al seu voltant. Era alta, ossuda i ben vigorosa, tot i la seva edat. No era grassa, sinó robusta, i amb el mocador que duia al cap, com l'elm d'un guerrer, irradiava la força d'una valquíria. Va acceptar la invitació i així va ser com aquell capvespre ens trobàvem al jardí l'una davant de l'altra. M'observava en silenci mentre li explicava en què consistiria la feina. Entretant em va passar pel cap que no m'havia cregut mai aquells novel·listes del segle passat que comparaven el rostre d'un personatge amb un llac. Com tantes altres vegades abans, em vaig avergonyir d'haver-me atrevit a posar en dubte els grans clàssics: en efecte, el rostre de l'Emerenc no es podia comparar amb res més que amb el mirall immòbil i plàcid d'una gran extensió d'aigua a l'alba. No sabia fins a quin punt li podia interessar la meva proposta. Es veia que no necessitava cap altra feina ni diners, però per a mi era importantíssim que l'acceptés. De totes maneres, aquell rostre de mirall, a l'ombra del seu mocador cerimonial, no de-latava res. L'Emerenc no va alçar el cap ni tan sols quan, per fi, va respondre que no descartava del tot l'oferta, perquè en una de les cases on treballava la situació s'havia tornat insostenible, tant l'home com la dona eren uns borratxos, el fill gran un cràpula, i no pensava aguantar-los més. Suposant que algú ens avalés i li garantís que a casa nostra no hi havia ni embriacs ni

busca-raons, aleshores estaria disposada a tornar a parlar de l'assumpte. L'escoltava bocabadada: era la primera vegada que algú ens demanava referències.

—No rento la roba bruta de qualsevol —va deixar anar l'Emerenc. Tenia una veu clara de soprano. Devia viure a la capital des de feia temps. De fet, si no m'hagués format com a lingüista, segurament no m'hauria adonat, per com pronunciava les vocals, que proveníem de la mateixa regió. Li vaig preguntar si de debò era de Hajdúság, perquè pensava que se n'alegraria, però es va limitar a assentir amb el cap i a respondre que venia de Nádori, de Csabadul per ser exactes, un poblet veí de Nádori, i de seguida va girar la conversa donant a entendre que no en volia parlar. Com en tantes altres qüestions, no va ser fins anys més tard que vaig descobrir que la pregunta li havia semblat indiscreta i inoportuna, que no li donava la gana fer memòria. L'Emerenc no havia estudiat Heràclit, però era més sàvia que jo, que, sempre que podia, tornava a la meua vila natal i corria amunt i avall a la recerca d'un món desaparegut, irrecuperable, de les ombres que les cases em projectaven a la cara temps enrere, de la llar que havia abandonat, i, és clar, no hi trobava res. Perquè, quins meandres devia haver seguit el riu les aigües del qual s'emportaven a la deriva els fragments trencats de la meua vida? L'Emerenc tenia més seny, no es deixava temptar per res impossible i es reservava les energies per trobar en el futur el que li permetés resoldre el passat. Això, és clar, no ho vaig comprendre fins molt més tard.

Aquell dia que vaig sentir per primera vegada aquests dos topònims, Nádori i Csabadul, només em vaig fer càrrec que no els havia d'esmentar gaire, ja que per algun motiu que se m'escapava aquestes dues paraules eren tabús. Doncs bé, en aquest cas parlem de coses pràctiques! Vaig pensar oferir-li un salari

per hores perquè seria més convenient per a ella, però em va fer entendre que encara no podia decidir-ho, que ja fixaria els honoraris quan s'hagués fet una idea de com érem de deixats i desendreçats, i quanta feina li donaríem. Miraria d'aconseguir les referències al més aviat possible —però no de la meva companya de classe, que no seria imparcial—, i quan les tingués ens donaria una resposta, encara que fos negativa. Dit això, va girar cua i se'n va anar xano-xano. Mentre la seguia amb la mirada, em va passar pel cap per un instant que potser valdria més que aquella senyora tan extravagant no acceptés la feina. Encara era a temps de cridar-la i dir-li que havia canviat d'opinió. No ho vaig fer. L'Emerenc va reaparèixer abans que passés una setmana. És cert que mentrestant ens havíem creuat algunes vegades pel carrer, però només m'havia saludat i s'havia esquitllat, com qui no vol prendre cap decisió a correuita, ni cometre la poca-soltada de tancar una porta que encara no era oberta. Quan per fi va trucar al timbre de casa nostra, em vaig adonar que anava tota mudada, i de seguida en vaig entendre el perquè, el sentit d'aquell vestit de diumenge. Em sentia avergonyida al seu costat amb el meu banyador de prendre el sol que amb prou feines em tapava. Ella duia unes sabates de xarol acabades en punta i un vestit negre de tela fina i de mànigues llargues. I com si reprengués la conversa de l'altre dia, va anunciar que començaria l'endemà mateix i que cap a final de mes ja em podria indicar quant cobraria. Mentre parlava, no treia els ulls de les meves espatlles nues. Em vaig alegrar que almenys no ens pogués recriminar l'aspecte del meu marit, elegantment vestit amb americana i corbata malgrat els trenta graus, ja que ni la xafogor més extrema no li feia canviar els costums adquirits a l'Anglaterra d'abans de la guerra. Al meu costat, tots dos anaven abillats com si volguessin donar exemple de decència a

una tribu primitiva que només veien ells i a la qual jo pertanyia, i inculcar-nos el respecte per les formes externes que la dignitat humana requeria. Si en alguna banda del món hi ha hagut mai algú que s'assemblés a l'Emerenc en l'observació de certes normes, aquest era el meu marit. Sens dubte era per això que durant molt de temps no es van poder agafar afecte l'un a l'altre.

Aleshores l'anciana ens va estrènyer la mà a tots dos. Va ser una excepció, perquè a partir d'aquell moment evitava tot contacte físic sempre que podia. Si li allargava la mà, la refusava amb un gest com si espantés una mosca. Tot i això, aquell vespre no va *entrar* al nostre servei, perquè li hauria semblat indigne i poc decorós: l'Emerenc *se'ns havia enrolat*. En acomiadar-se, es va adreçar així al meu marit: «Que tingui una bona nit, amo». El pobre home se la va quedar mirant esbalaït. No hi havia ningú sobre la capa de la terra a qui se li adigués menys aquesta magnífica paraula. Malgrat això, l'Emerenc se li va adreçar així fins a l'hora de la seva mort i va haver de transcórrer molt de temps fins que el meu marit s'acostumés a aquest nou tractament i hi respongués.

No vam acordar ni a quina hora vindria a casa, ni les hores que hi treballaria. Es podia donar el cas que no la veiéssim en tot el dia i després es presentés a les onze de la nit per netejar la cuina o el rebost fins a la matinada. També podia passar que durant un dia i mig no poguéssim fer servir la banyera perquè hi havia posat en remull les catifes. De totes maneres, aquests horaris capriciosos anaven acompanyats d'un rendiment extraordinari: aquella anciana treballava com un robot. Sense escatimar esforços, aixecava mobles inamovibles sense la més mínima consideració per a ella mateixa. Tenia una capacitat de treball i una força física sobrehumanes, cosa que era encara més alar-

mant perquè no en tenia cap necessitat. Era obvi que l'Emerenc vivia per la feina. Li encantava treballar i no sabia què fer del seu temps lliure. Anava i venia pel pis en silenci, i tot el que es proposava ho acomplia a la perfecció. Era discreta i gens tafanera, evitava qualsevol conversa supèrflua. M'havia demanat un sou més alt del que esperava, però també donava més del que m'hauria imaginat mai. Si li feia saber que tindriem convidats o algú es presentava per sorpresa, sempre em preguntava si necessitava ajuda. En general en rebutjava l'oferiment per evitar que els meus amics s'assabentessin que jo no tenia nom a casa meva. L'Emerenc només havia trobat un tractament adequat per al meu home; en canvi, jo no era ni la mestressa, ni la senyora escriptora, ni res de res, fins que no va poder situar-me a la seva vida i trobar quina fórmula, d'acord amb la nostra relació, seria la més indicada. I en això també tenia raó. Fins que no tinguem clar el sentiment que ens provoca una persona, qualsevol definició serà imprecisa.

Per desgràcia, l'Emerenc era perfecta en tots els aspectes, de vegades fins a límits insuportables. No ocultava que els meus tímids elogis la deixaven freda i que no tenia cap necessitat de sentir-se reconeguda en tot moment; sabia de sobres què era capaç de fer. Sempre anava de gris, menys els dies festius i les ocasions especials, que vestia de negre. Es protegia la roba amb un davantal que canviava cada dia. No podia sofrir els mocadors de paper, sempre els duia de cotó, blancs com la neu i tan emmidonats que cruixien. Així que no és d'estranyar que fos una agradable sorpresa descobrir que també tenia les seves debilitats. Per exemple, sense cap motiu aparent podia estar-se un dia sencer callada i no respondre cap de les meves preguntes, o quan un dia, enmig d'un temporal de llamps i trons, em vaig adonar que l'esfereïen les tempestes. Si veia venir una tambo-

rinada, deixava el que tenia entre mans i sense avisar ni donar explicacions corria a refugiar-se a casa seva.

—És una vella conca, bé deu tenir les seves manies —vaig dir al meu marit. Però ell va negar amb el cap.

—Aquest temor és més i alhora menys que una mania —va afirmar—. Segur que té els seus motius, però no deu considerar que n'haguem de fer res. Fes memòria, quan ens ha explicat res important d'ella mateixa?

Mai. L'Emerenc era, en efecte, ben eixuta de paraules.

Ja feia més d'un any que treballava per a nosaltres quan un dia li vaig voler demanar que em recollís un paquet que havia d'arribar aquella tarda. El meu marit estaria examinant a la universitat i jo només havia pogut aconseguir hora per anar al dentista per a aquell mateix dia. Vaig fixar una nota amb xinxetes a la porta perquè el missatger sabés on i a qui s'havia d'adreçar en absència nostra, i en acabat vaig anar corrents a casa de l'Emerenc, ja que m'havia descuidat de dir-li-ho mentre feia la neteja. Malgrat que ja devia fer un parell de minuts que havia arribat a casa, quan vaig picar a la porta no va haver-hi resposta. En canvi, vaig sentir que trastejava a dins. El fet que la maneta no cedís tampoc era gens estrany. Ningú no havia vist mai la porta de l'Emerenc oberta. De seguida que arribava a casa, en passava el forrellat i ja podies insistir de valent que tornés a sortir. Al barri tothom hi estava acostumat. Així que li vaig cridar a través de la porta tancada que s'afanyés perquè me n'havia d'anar, però que abans li volia donar un encàrrec. Al principi les meves paraules van ser rebudes amb el mateix silenci persistent, però quan al final vaig sacsejar la maneta, va sortir tan disparada que pensava que em pegaria. Va tancar la porta de cop darrere